

### УДК 911.3



**I.V. Боберська,**  
заступник директора з  
гуманітарної освіти та  
виховної роботи Херсонського  
політехнічного коледжу  
Одеського національного  
політехнічного університету



**O.I. Куценко,**  
завідувач відділенням  
довузівської підготовки  
Херсонського політехнічного  
коледжу Одеського  
національного політехнічного  
університету



**O.V. Наумкіна,**  
соціальний педагог  
Херсонського політехнічного  
коледжу Одеського  
національного політехнічного  
університету

### ВІДОМІ ОСОБИСТОСТІ НАШОГО КРАЮ: ГЕОРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ КУРНАКОВ- СПИВЕЦЬ ХЕРСОНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

*I.V. Boberska, O.I. Kutsenko, O.V. Naumkina* **Відомі особистості нашого краю: Георгій Васильович Курнаков-співець херсонської землі.** У статті досліджено життєвий та творчий шлях заслуженого діяча мистецтв України, відомого громадського діяча та педагога Г.В. Курнакова та його особистий вклад у розвиток українського мистецтва ХХ століття.

*I.V. Boberska, O.I. Kutsenko, O.V. Naumkina.* **Famous people of our motherland: G.V. Kurnakov glorifies the beauty of Kherson region.** Vital and a painting career of the Ukrainian honored person, the known public figure and teacher G. V. Kurnakov, his personal contribution to development of the Ukrainian art of the 20th century is investigated in the article.

**Вступ.** 12 квітня 2012 р. мистецький Херсон відзначив 125-річчя з дня народження заслуженого діяча мистецтв України - Георгія Васильовича Курнакова, художника-пейзажиста, корифея херсонських художників 20-60 років ХХ століття. Основна частина восьмидесятилітнього творчого життя художника пов'язана з Херсонщиною. Він прагнув створити узагальнений епічний образ Херсонщини з яким асоціюється могутній Дніпро та безкрайній таврійський степ.

Його твори-пейзажі, малюнки, етюди зображують вулички, дворики та передмістя Херсона, невеличкі пристані на рівнинному березі Дніпра в різні пори року, багатую сріблясто-зеленкуватою гамою.

**Матеріали дослідження.** Георгій Васильович Курнаков народився 12 квітня 1887 р. у м. Маріуполі. Родина Курнакових у 1892 році переїздить до Херсона, в місто де народився його батько. Згодом, це місто стало

рідним для майбутнього художника. Тут пройшло його дитинство, юність і все доросле життя.

Георгій був спокійним хлопцем, який вирізнявся з-поміж однолітків тим, що годинами міг малювати краєвиди Дніпра з його дивовижними плавнями, маленькими човнами та безкрайньою блакиттю неба. Часто юнак усамітнювався в затишних куточках саду, спостерігав та змальовував яскраву квітучу красу.

Хлопець рано залишився без батька, тому роки навчання пройшли без належної матеріальної підтримки. З 1904 по 1909 р.р. навчався в Херсонській учительській гімназії – семінарії. Своїм першим учителем з образотворчого мистецтва вважав викладача учительської семінарії, Олександра Дмитровича Іконнікова. Після закінчення семінарії працював народним учителем у селі Британи. Завдяки тому, що село розташоване недалеко від Херсона, він мав можливість підтримувати й надалі тісні зв'язки з О. Д. Іконниковим, який наполегливо рекомендував йому продовжувати навчання. Молодий художник листувався зі своїм першим учителем, Олександром Дмитровичем, до останніх днів його життя. Маючи багато вільного часу, Георгій використовував його для малювання з натури. «Там один серед природи, захоплений її чарами, намагався її зрозуміти, підслухати її розмову та передати свої почуття на полотні» [1].

Два роки вчителювання в Британській школі, його натхненні заняття живописом на природі привели до бажаного результату: у 1909 році успішно склавши іспит, юнак вступає до Київського художнього училища. В цей час бере участь у виставці Херсонського товариства образотворчих мистецтв, на якій з 18-ти представлених експонатів - 5 етюдів були Георгія Курнакова.

Саме у Київському художньому училищі, де викладали відомі українські художники О. Мурашко, В. Менк, Ф. Кричевський, О. Богомазов, він отримує професійну освіту. Спілкування з досвідченими митцями, їх поради, зауваження та настанови молодий художник-початківець сприймає як подарунок долі, що допомагає збагатити навичками та техніками свій мистецький досвід і розкрити світ істинного живопису.

Георгій Курнаков відвідував майстерню професора О. Мурашка та дім відомого професора історії мистецтв А.В. Прахова, де зустрічався з відомими художниками та музикантами і відшліфовував свою майстерність.

У 1916-1918 роках навчався в Українській академії мистецтв. З 1916 року молодий митець бере участь у виставках Київського товариства художників «Кільце» (1918-1919 р.р.), Асоціації художників Червоної України, акварелей та малюнків художників-киян (1917 р.), у виставці в Новгород-Сіверську (1918 р.). Якісно новою сходинкою в творчості художника є пейзажі цього періоду: «Сонячний день» (1916), «Поле пшениці» (1918).

У 1919 році Г. Курнаков повернувся в Херсон, викладав у Херсонській учительській гімназії – семінарії, працював керівником майстерні живопису

та малювання в робітничій студії образотворчого мистецтва, був інструктором художньо-прикладної справи у відділі народної освіти.

У цей час активізується мистецьке життя Херсона. До міста повертаються художники, які навчалися в Петрограді, Києві, Харкові: О. Шовкуненко, І. Шульга, Ф. Савченко-Осмоловський. Центрами художнього життя на той час були театр робочої молоді, «Пролетарська художня студія» та студія при заводі імені Петровського, в роботі яких Георгій Курнаков брав активну участь.

В умовах громадянської війни мистецтво розвивалося у формі агітаційності. «Пролетарська художня студія» оформлювала вулиці та площі до революційних свят. Студія мала три майстерні, керували ними О. Шовкуненко, Г. Курнаков, Д. Бунцельман. Для Георгія Курнакова, як і для інших керівників, це було початком педагогічної роботи з молоддю.

1920-30-ті роки – період натхненної, результативної діяльності, період пошуків та нових знахідок. Декілька разів художник їздив до Криму. Любив писати в Ялті, Старому Криму, Алушті. Кримські пейзажі він передає яскравими фарбами, змальовуючи краєвиди маленьких містечок, моря та гір. Серед створених у Криму робіт – «Старий Крим», «Вуличка в Старому Криму», «Вуличка в Гурзуфі». В Коктебелі, гостював у М. Волошина, спілкувався з молодими поетами та художниками, знайшов там багато нових друзів. Нажаль, багато кримських етюдів зникли під час окупації німецькими загарбниками Херсону (1941-1944 рр..).



*Рис.1. Курнаков Георгій Васильович в Криму, 1930-ті р.*

З 1924 року Георгій Курнаков починає перші спроби живопису на лінолеумі (до цього використовував тільки заґрунтований картон). Робота на лінолеумі була викликана тим, що картон було тяжко дістати, але потім живопис на лінолеумі захопив його настільки, що він майже відмовився від картону. На новому матеріалі художник писав без ґрунту, використовуючи «пастозні мазки». Мазки, майже однакові по величині, лягали на основу не торкаючись один одного та створювали килим-мозаїку. Пізніше цей прийом

живопису на лінолеумі називатимуть «килимовим». Такою технікою були написані полотна «Море у Скадовські» (1924), «Стара дзвіниця» (1924), «Руїни біля моря. Ялта» (1924), «Берег Дніпра» (1924), «Радісний весняний день» (1925), «Веселий травень» (1931), «Вечір» (1934), «У будинку відпочинку» (1935), «Після дощу» (1936) [1].

Паралельно з пейзажами пише натюрморти, кращі з них «Піони» (1935), «Натюрморт з яблуком» (1937), «Натюрморт» (1954) «Овочі» (1959), «Весняні квіти» (1961), «Рудбекія і гвоздика» (1963), «Рози» (1964) [1,7].



Рис. 2. «Натюрморт з яблуком», 1937р



Рис. 3. «Рози», 1964 р.

Теми творів Г. Курнакова незмінно пов'язані з рідним Херсоном. У 1925-1930рр. він створює серію архітектурних пейзажів: «Будинок Говарда», «Катеринський собор», «Греко-Софійська церква 18 ст.» та ін. Ці роботи у 1967 році були куплені Київським державним музеєм архітектури. Історично-документальна цінність серії полягає у тому, що багато будинків, зображених художником на полотнах не збереглися до нашого часу. До теми архітектурних пейзажів Георгій Васильович звертався ще до революції, але ті його роботи не збереглися через пожежу у будинку Курнакових під час Великої Вітчизняної війни.

У 1938 році Г. В. Курнаков написав пейзаж «Херсон. Мельниці». На початку XX ст. в Херсоні нараховувалося до 50-ти вітряних мельниць, які були розташовані в одному із районів міста, остання з них була зруйнована у 1959 році.

У довоєнні роки митець співпрацював із краєзнавчим музеєм, якому допомагав як художник та як кресляр, любив відвідувати художній відділ в якому виставлялися роботи російських та українських художників XIX- поч. XX ст. І. Репіна, І. Шишкіна, І. Айвазовського, В. Перова.

У роки Великої Вітчизняної війни, працюючи музейним художником, робив замальовки зруйнованих пам'яток архітектури Херсону, які потім були використані в музеї у залі «Велика Вітчизняна війна».

У 50-ті роки Георгій Курнаков звертається до індустріального пейзажу, так як у ті роки Херсон активно розбудовувався. Індустріальна тематика не захоплювала художника так, як мальовничі куточки природи. Привернуло увагу митця будівництво Каховської ГЕС та Нової Каховки. В цей час були написані роботи «Берег Нової Каховки» (1951), «Дніпровські простори» (1952), «Каховка. Розвантаження баржі» (1952).

На Херсонщині Г.В.Курнаков відомий не лише як художник, а ще і як педагог. Його педагогічний досвід сягає у півстоліття. Він викладав у «Пролетарській художній студії» м. Херсона (1920-1922 р.р.), у майстерні живопису та малюнка при заводі ім. Петровського (1920-1925 рр.), в ізостудії при будинку народної творчості (1964-1977 рр.)[4].

Його ім'я пов'язано з історією нашого навчального закладу – Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету (ХПТК ОНПУ), який у 1920-1931 р.р. мав назву Перша професійна школа сільгоспмашинобудування, а у 1931-1991 р.р. - Херсонський машинобудівний технікум (ХМТ). У 1923 році Г. В. Курнаков почав викладати рисунок і креслення в Херсонській сільськогосподарській школі машинобудування; у машинобудівному технікуму працював усі довоєнні та повоєнні роки, виконуючи педагогічну і громадську роботу: організовував та оформлював виставки технічної творчості учнів школи, технікуму, опікувався роботою бібліотеки, музею та архіву[7].

У 1925р. Г. Курнаков брав участь у роботі бібліотечної комісії школи, що здійснювала «генеральну перевірку книгозбірні та проводила повну інвентаризацію книжок». На засіданні шкільної ради 25 жовтня 1926р., оголошуючи висновки роботи комісії, надав таку інформацію: «У сучасний момент у книгозбірні мається 2.100 книжок на 1.630 карб. 85 коп. Зараз книгозбірня не має окремого приміщення, а знаходиться в канцелярії школи, що кепсько позначається як на праці канцелярії, так і на праці книгозбірні. Треба ще додати одну шафу, так як усі книжки не поміщаються в 5-ти шафах. Багато книжок не мають обкладинок. Загублені в минулому році по лабораторіях книжки – треба повернути.

Пропоную:

1) Бібліотечної комісії не пізніше першого грудня ц.р. удосконалити питання з переплетенням книжок.

2) При придбанні нової літератури в першу чергу треба мати на меті – поповнення літератури українською мовою»[2].

Протоколи педагогічних рад та накази по навчальному закладу 1923-1929 рр., 1944-1951 р.р. свідчать, що Г.В.Курнаков не тільки був присутнім майже на всіх засіданнях, а ще й брав активну участь у роботі: висував пропозиції, надавав звіти, проводив аналіз, висловлював особисту думку з принципових питань[2,3].

Був класним керівником академічної групи, активно займався виховною роботою не тільки у групі, а й у всьому навчальному закладі, організував творчі триместрові виставки, аналізував якість навчальних досягнень учнів, клопотав перед адміністрацією про подовження терміну перездачі заборгованостей сільським учням, які не вчасно склали триместр у зв'язку з сільгоспроботами вдома чи з інших поважних причин. В учнів виховував бажання досягати мети, творчу особистість, працелюбство, наполягав на дотриманні навчальної дисципліни, пояснював значення навчання та освіти для їх майбутнього.

Як напуття для учнівської молоді були слова Георгія Васильовича: «... на уроках малювання я знайшов своє власне покликання. І потім усе життя присвятив мистецтву. У кожного повинно бути покликання, треба тільки обов'язково його знайти. Розвивайте свої здібності, нахили, працюйте невтомно, цілеспрямовано, щоб стати справжніми спеціалістами, корисними Вітчизні». [7].

Курнаков був не тільки художником та педагогом. Важко переоцінити його громадську діяльність. Справжній ерудит, він щедро ділився своїми знаннями. Багато працював з самодіяльними художниками. Передавав їм свій досвід. Ініціював створення студії «Дніпровська палітра». Разом з художниками-початківцями часто відвідував художній відділ краєзнавчого музею, що на ті часи знаходився на площі Свободи. На прикладах відомих авторів показував початківцям, як потрібно правильно писати картини. Самокритично художник ставився, як до своїх робіт, так і до робіт інших художників, не визнавав фальші.

У 60-их рр.. Херсон був майже єдиним обласним центром, в якому не було ані художнього музею, ані художньої школи. За ініціативою інтелігенції міста у 1966 році в краєзнавчому музеї був відкритий художній відділ. У зв'язку з тим, що від довоєнної колекції витворів мистецтва майже нічого не залишилось, необхідно було створювати все заново. Попереду була важлива робота щодо комплектації фондів відділу. Г. В. Курнаков працював експертом у фондовій комісії, яка займалась придбанням для музею нових експонатів. Його досвіду довіряли, до нього прислуховувались, з його думками рахувались. Георгій Васильович прагнув, щоб музей купував полотна українських та херсонських художників, і все робив для цього, не пропускаючи жодного засідання фондової комісії, але адміністрація міста та музею вважала більш важливим купувати роботи відомих у СРСР авторів.

У 1977 році в Херсоні було відкрито художній музей. На сьогодні, у художньому музеї ім. О.О. Шовкуненка з 6700 експонатів знаходяться 200 полотен херсонських художників та ще 223 роботи Г.В. Курнакова.

Особливою пристрастю митця була любов до книги, які він колекціонував усе своє життя. У 1977р. Георгій Васильович передав у спадок Херсонському художньому музею більшу частину своїх робіт, колекції кар-

тин інших художників та бібліотеку цінних видань по мистецтву. Кожну з книг помітив власноручно олівцем «Дар Херсону». Його бібліотека і зараз складає основу книжного спеціального фонду музейної бібліотеки не тільки за обсягом книг, а ще і за цінністю раритетів.

Г. В. Курнакову, художнику-пейзажисту, Марк Боянжу- херсонський поет, присвятив такі рядки:

Как много может он сказать  
Весенней веточкой акации...  
Мне у тепла её опять  
В осенний холод согреться.

Дожди всё гуще, всё грустней  
Идут, печалят настроение,  
Но что они в сравнение с ней,  
Прозрачной веточкой весеннею!

Так поет оцінив магічний дар філософа-митця, який своїм пензлем міг передати надихаючу силу природи. [5,7].

Георгій Васильович брав участь у республіканських виставках у Києві (1956 р.), Симферополі (1963 р.), на яких було представлено велику кількість творів, серед них: «Баржи», (1914), «Фроловський монастир» (1914), «Золоті купола» (1915), «Старі ворота» (1916), «Млини» (1916) та інші. У 1956 р., 1962 р. відбулися його персональні виставки в Херсоні.

У 1960-1970-х рр.. організовано декілька персональних виставок художника в Сімферопольському художньому музеї, у м. Києві та в м. Баку. Під час організації виставок він звертав серйозну увагу на видання каталогів, вважаючи їх важливими документами виставок

З 1956 р. член Спілки художників України. З 1967 отримав звання Заслуженого діяча мистецтв УРСР.

За своє довге життя Георгій Васильович Курнаков створив сотні глибоко психологічних картин, пейзажів, в яких оспівав дніпровські плавні, південний український степ, затишні куточки Херсона та його околиць. Серед них – «Вуличка в околицях Херсона», «Сонячна Херсонщина. Соняшники», «Херсонщина. Хмари над степом», «У херсонських плавнях» [1,7].

Основні його твори відображають природу рідного краю, її красу. Головною притягальною силою творчості митця є глибина проникнення у непримітну і мудру красу природи півдня України, рідної Херсонщини, співцем якої митець визнається повсюдно.



*Рис. 4. Г. В. Курнаков під час виставки, 1970-ті р.*



*Рис. 5. Г. В. Курнаков у своїй майстерні, 1970-ті р.*

На перше місце завжди ставив творчість, залишаючись вірним одному жанру – пейзажу.

Помер художник 20 жовтня 1977 року в Херсоні. На будинку, де жив останні роки, по вулиці Ушакова, буд. 26, встановлено меморіальну дошку.

Педагоги та студенти Херсонського політехнічного коледжу пишаються тим, що серед викладачів навчального закладу працювала така відома особистість. Вшановуючи пам'ять великого художника, педагога та громадського діяча, Георгію Васильовичу Курнакову, у музеї коледжу, присвячено стенд із серії «Відомі особистості ХМТ»; а в електронному музеї, що розміщений на сайті навчального закладу - надано інформацію та фотоматеріали про його життєвий і творчий шлях; у головному навчальному корпусі організовано постійно діючу виставку де експонуються 15 робіт пензля художника, які він подарував технікуму.

Щорічно, у квітні, проводяться відповідні тематичні виховні години, студентські конференції та організуються екскурсії до обласного художнього музею [7].



*Рис. 6. «Весна в розпалі». 1960 р.*



*Рис. 7 «Задумливий осінній день».*



# ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ

• Г. В. Курнаков – викладач технічного креслення та малювання. Працював у ХМТ з 1923 до 1950 р.



**Курнаков  
Георгій Васильович  
(1887 – 1977)**



*Будинок на проспекті Ушакова 26, де жила художник.*

• Заслужений діяч мистецтв УРСР, 1967 р.



• Освіта: Київське художнє училище (1916), Українська Академія мистецтв (1916 – 1918).

• Відомі твори:

- серія акварелей "Архітектура старого Херсона" (1930);
- картини "На Дніпрі весною" (1949);
- "Дніпровські простори" (1952);
- "Восени у Херсонському гідропарку" (1965);
- "Дніпро під Херсоном" (1968) та інші.

Брав участь у республіканських виставках з 1927 р.

• Персональні виставки:

- Херсон, 1955 р., 1962р.;
- Київ, 1956 р.;
- Сімферополь, 1963 р.



*У майстерні художника, 1967 р.*



*"Пріємі", холст, олія, 1958 р.*





*"Розы", холст, олія, 1964 р.*





*"Херсон, Монастырская слободка", картон, олія, 1962 р.*





*"Задумчивый осенний день", картон, олія, 1966 р.*



*"Весна в разгаре", картон, олія, 1960 р.*



*"За околицей", картон, олія, 1967 р.*

Рис.8. Вигляд стенду присвяченого Г.В. Курнакову із серії «Відомі особистості Херсонського машинобудівного технікуму».



*Рис. 9. Вигляд експозиції робіт В.Г. Курнакова у коледжі.*

Новому погляду на творчість Г.В.Курнакова у контексті минулого і сьогодення були присвячені ювілейні читання та виставка творчих робіт митця, що відбулися 12 квітня 2007 року в обласному художньому музеї ім. О. О. Шовкуненка.

Виставку доповнили фотоматеріали і документи, надані Державним архівом Херсонської області, а також особисті речі Г. В. Курнакова, що були передані на тимчасове експонування до музею Херсонським політехнічним коледжем.

У читаннях брали участь: внучата племінниця Г.В. Курнакова – Людмила Павлівна Нінбург, яка тепер проживає в Ізраїлі, херсонські родичі художника, друзі, знайомі, дослідники творчості митця, студенти та педагоги Херсонського політехнічного коледжу[1].

**Висновки.** Георгій Васильович Курнаков - відомий в Україні художник-пейзажист, співець Херсонської землі, справжній патріот свого краю. Прожив довге життя, був свідком двох революцій і трьох війн, включаючи Велику Вітчизняну.

Завдяки наполегливості та таланту пробив дорогу до образотворчого мистецтва. Творча та громадська діяльність художника була відзначена присвоєнням йому почесного звання Заслуженого діяча мистецтв України.

Життєвою позицією відомого митця був патріотизм, рисою характеру – благородність. Він вніс невимовний внесок у розвиток художнього мистецтва.

цтва на Херсонщині. Георгій Курнаков протягом 60 років був незмінним прикладом для своїх колег у справі сумлінного служіння мистецтву, чуттєвого розуміння природи. У розвитку художнього мистецтва Херсонського краю «художник тиші» зіграв одну з вирішальних ролей.

Твори Георгія Васильовича Курнакова відомі не тільки на Херсонщині, а й далеко за її межами. Значна кількість його робіт знаходиться у вітчизняних і закордонних колекціях художніх музеїв та у приватних колекціонерів. У Херсонському художньому музеї ім. О.О.Шовкуненка відкрито окрему залу, в якій постійно експонуються роботи відомого художника-пейзажиста.

### **Література**

1. Курнаков, Г. Матеріали ювілейних читань [Текст] / Георгій Курнаков. – Херсон: ПП «Сіріус», 2007. – 63 с.
2. Накази Херсонського машинобудівного технікуму 1926-1929 р.р. [Текст] / Херсон. – 1929 р. -42с.
3. Накази Херсонського машинобудівного технікуму 1944-1951 р.р. [Текст] / Херсон. – 1951 р. – 80с.
4. Емельянов, М. А. Иных уж нет, а те далече... [Текст] : документальное издание / М.А. Емельянов. – Херсон : Айлант, 2012. – 168 с.: ил.
5. Дорошенко, О. Бесценный дар для города [Текст] / Оксана Дорошенко // Гривна. – 2007. – № 17 (641). – С. 20
6. Дяченко, В. Эклибрисы в дар музею [Текст] / Влада Дяченко // Вгору. – 2008. – № 5. – С. 10
7. Матеріали музею Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.college.ks.ua>